

ISTORIA NU POATE FI BUSCULATĂ

NICOLAE MANOLESCU

Mircea Mihăieș: *Acum 10 ani vă invităm, tot într-un interviu, să faceți un bilanț "de etapă". Împlineți 60 de ani. Am început prin a vă întreba simplu și direct: "cum vă simțiți?". Reiau întrebarea: cum vă simțiți "la aniversară"? La această aniversară.*

Nicolae Manolescu: Cum să mă simt? Ca la 70 de ani! Deși, ca să fiu sincer, nu sunt deloc convins că e vorba de mine. Să am eu, adică, vârsta pe care o aveau bunicii mei dinspre mamă, când, la arestarea părinților mei, în 1952, fratele meu și cu mine le-am căzut pe cap? Gândindu-mă bine, bunica n-avea decât 65, iar bunicul abia împlinise 71. Doamne, și ce bătrâni mi se păreau! Oare așa arăt eu acum în ochii altora? Cu mulți ani în urmă eram la Washington. Un fost coleg de facultate m-a invitat la un restaurant. Cum orașul nu-mi era familiar, am plecat din timp și am ajuns înainte de ora convenită. În așteptare, m-am așezat la o masă, afară, pe terasă, și am privit strada. Oare din ce parte o veni colegul meu? Dar o să-l recunosc? Nu-l mai văzusem de vreo două decenii. Exact în fața mea se afla un pasaj de pietoni. Observam cum trec unii și alții strada: o femeie tânără și slabă se lăsa trasă de labradorul ei ca o păpușă; doi elevi vorbeau atât de tare, încât li se auzeau vocile până la mine; un bătrânel, parcă speriat de automobile, arunca priviri piezișe și ezita să traverseze. Când s-a apropiat, mi s-a părut cunoscut. Era colegul meu. Mi-a venit să mă duc la toaletă și să mă uit în oglindă: așa oi fi arătând și eu? Ce e curios, e că nu-mi "simt" deloc vârsta. Poate și pentru că Ana, fetița mea, are șapte ani și jumătate și mă obligă să mă comport ca atunci când s-a născut Andrei, fiul meu cu patruzeci și patru de ani în urmă. Ca tată, adică, nu ca bunic. Chiar dacă, după nașterea Anei, de bunic mă lua un prieten al meu care avea deja un nepot, ca și mine de altfel. Îi atrăgeam atenția că Ana nu mi-e nepoată. "A, sigur, iartă-mă!", zicea el condescendent și parcă tot neconvins. Cam așa stau lucrurile cu vârsta, stimate domn și prieten: de la un punct înainte, nu mai e vârsta ta, ci a altuia.

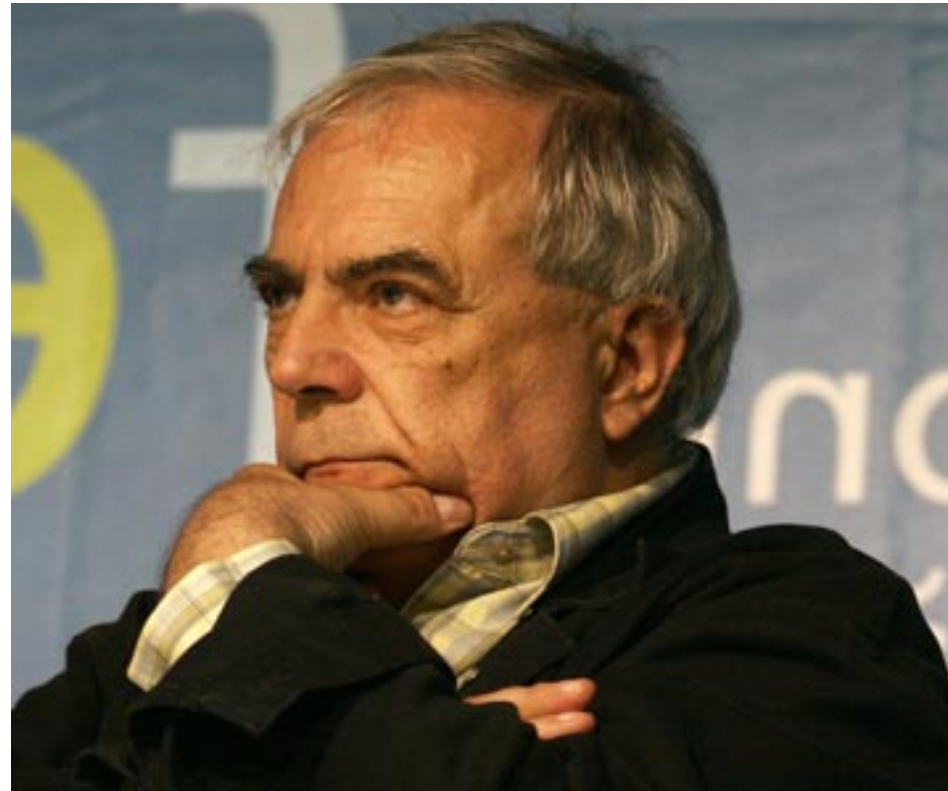
— *Cum arată în 2009 bilanțul dv.? Cum se vede (simte) tot ce ați trăit și ați realizat până acum din perspectiva acestei vârste?*

— Nu vreau să-l mănii pe Dumnezeu: mi-am trăit viața pe care mi-am ales-o. Am vrut să fac Literale, Filologia, cum se numea, să fiu profesor, să scriu cărți. Și cum asta am făcut toată viața, n-am de ce să mă plâng. Când să dau la Facultate, părinții mei, profesori amândoi, nu prea erau de acord. Proaspăt eliberați din închisoare, își pierduseră catedrele. Tata făcea naveta la Gușterița, lângă Sibiu, și apoi la Hosman, lângă Agnita, predând, nu filosofie la liceu, ci română la școala elementară, iar mama trebuise să lase franceza tot pentru română și liceul pentru Școala Sanitară. Ce rost avea să mă fac și eu dascăl? Mai bine inginer sau medic. Noroc cu bunica mea maternă, aceea mai tânără decât sunt eu astăzi, care mă susținea: "Băiatul are talent!" La scris, firește. O convinsese, se vede, faptul că în cei trei ani petrecuți împreună scosesem de unul singur o revistă manuscrisă, pe care le-o citeam în fiecare sâmbătă seara. Grație bunică-mi, am făcut Literale. Și după

Facultate, ce altceva am făcut decât să scriu? Acum, ce valoare are ce am scris, asta e o întrebare pentru cei care mă citesc. În ce mă privește, nu cred că am scris rău. Am încercat, în orice caz, să fiu cinstit cu mine-cel-care-scrie. Să nu trișez. Și dacă mă pot lăuda cu o realizare, aceasta este: m-am ținut de cuvânt. De greșit, am greșit, și nu o singură dată. Ca și romancierul sau poetul, are și criticul dreptul la cărți proaste. Poate, totuși, că bilanțul e pozitiv. Cel puțin, așa sper. În tot cazul, eu voi da socoteală de toate ale mele câte am scris, cum zice cronicarul din care am scos motoul "Istoriei critice". Asta, pe plan profesional. Pe celălalt plan, al vieții personale, cum se spune greșit, fiindcă și scrisul tot de viața personală ține, cred că doi copii reușiți din toate punctele de vedere sunt capabili să echilibreze bilanțul. Cu toate prostiile pe care le-am făcut. Spre deosebire de literatură, în viață, nu ajunge să-ți fii fidel ție însuși ca să se considere că le-ai fost și celorlalți. În literatură, așa se judecă lucrurile, mai simplu. În viață, ele sunt complicate.

— *Ce nu ați dori să re trăiți din perioada de până în decembrie '89? Dar de după aceea? De ce?*

— Multe n-aș vrea să re trăiesc. În general, cea mai mare parte a celor trăite înainte de 1989. Din păcate, o astfel de selecție post-factum nu e cu putință. N-avem cum alege grâul de neghină în majoritatea cazurilor. N-aș vrea, de exemplu, să re trăiesc noaptea în care mama a fost arestată sub ochii mei. Stăteam în capul oaselor, în pat, și priveam îngrozit (acesta e cuvântul!) la oamenii aceia în uniforme care o zoreau pe mama să se îmbrace, în timp ce ea își pierduse parcă simțul de orientare și se învârttea ca o găină beată prin dormitor. Dar cum să aleg ce aș vrea și ce nu din anii care au urmat? A ajuns în custodia bunicilor un copil de nici 13 ani și a plecat unul, aproape adult, de 16, care, doar un an mai târziu, era student și, după încă doi, se descurca de unul singur în București, exmatriculat fiind. Oricâte exemple aș mai da, răspunsul e același: în prea puține împrejurări, neghina se poate separa de grâu. Cât privește epoca de după 1989, nu regret nimic și, dacă e ceva ce nu vreau să re trăiesc, sunt lucruri intime pe care le voi lua cu mine în mormânt. Găsesc că am avut atâta noroc că am supraviețuit comunismului, încât orice nemulțumire e de prisos. N-am nicio brumă de nostalgie. Totul a fost oribil, un coșmar. Trebuie să fii masochist să dorești să repeți un coșmar sau să-ți fi pierdut memoria. Nici vorbă că nu trăim astăzi ce ne-am dorit acum douăzeci de ani. Cine e însă de vină că, în euforia aceluia neuitat decembrie, am avut naivitatea să credem că o boală veche de o jumătate de secol se vindecă de azi pe mâine? Că vom fi noi înșine alții, tot de la o zi la alta? Că "omul nou" a existat doar în căpățâna dogmatică a lui Ceaușescu, după decenii de spălare a creierului? E probabil că timpul – cei douăzeci de ani ai lui Silviu Brucan – ar fi putut fi scurtat, dar nu cu mult. Uitați-vă la tovarășii noștri de lagăr de până în 1989: sunt ei cruțați de dificultăți într-o măsură mai mare decât noi? Oare ne-am simți mai bine cu un președinte ca Vaclav Klaus,

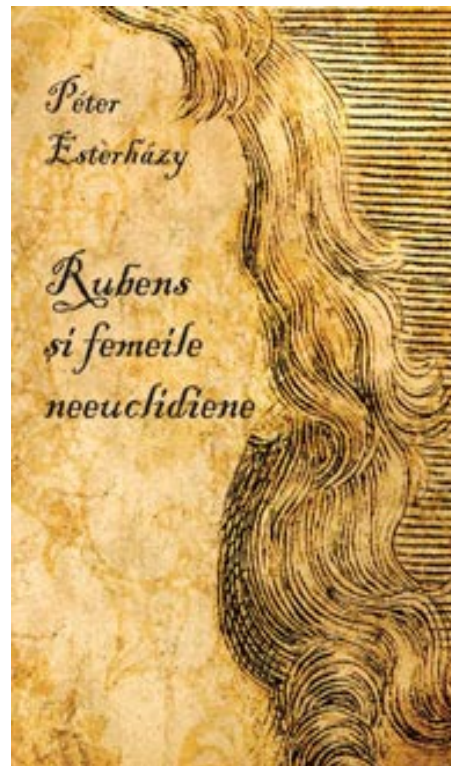
euroscptic și naționalist? Sau cu bande de cămăși negre făcând ordine pe străzi ca în Ungaria? Toți trecem prin același purgatoriu, chiar dacă nu toți suntem catolici. Istoria nu poate fi busculată. Aceasta este cea mai teribilă moștenire pe care ne-a lăsat-o comunismul: de a avea nevoie de mai mult de o generație spre a scăpa de sechelele lui. Nu mi-o luați în nume de rău dacă adaug deceniului lui Brucan încă unul.

— *Care a fost momentul în care ați simțit că ați triumfat înainte de '89? Dar după '89? Dar eșecul cel mai dureros înainte de 1989 și de după 1989?*

— Triumfuri sau eșecuri majore, nu vorbesc de cele mărunte, nu există în viața trăită zi cu zi, ci numai în aceea pe care ți-o povestesc alții, când îți scriu biografia. În viața trăită, nu se simt nici măcar răscrucele, care, abia după aceea se dovedesc a fi fost decisive, în rău sau în bine,

conducându-te la eșecuri sau la triumfuri. De zeci, de sute de ori în viață ești pus în situația de a alege un drum, o cauză, o prietenie, o iubire sau, pur și simplu, de a o apuca la dreapta sau la stânga. Toate aceste alegeri fac parte din ordinea cotidiană a lucrurilor și nu sunt încărcate, în clipa când le faci, de nicio semnificație. Sau, mai exact, nu ni se prezintă nouă ca atare. Dar cât de importantă poate deveni semnificația când biograful se apleacă asupra alegerii? Să vă dau un exemplu din viața mea. Eram student în anul doi. Am fost invitat de un coleg la un cinaclu pe care îl pusese la cale. Nu știam nimic, nici despre cinaclu, nici despre ceilalți participanți. Am promis să mă duc, dar când a venit momentul să ies din casă, m-am răzgândit. Ploua îngrozitor, era lapoviță, iar pantofii mei nu rezistau la apă. Nu s-a întâmplat nimic. În aceeași toamnă, am fost exmatriculat, așa că n-am aflat decât după

NOU la CURTEA VECHĂ

ani buni că participanții la cenaclu fuseseră, ei, arestați. Unii n-au supraviețuit, alții au redevenit studenți și, cum eu eram deja lector universitar, și-au trecut cu mine Licența. Colegul care mă invitase s-a numărat printre aceștia din urmă. De la el am aflat amănunțele. Un an după ce și-a susținut teza, a murit în urma unei tuberculoze de care se îmbolnăvise în închisoare. Exemple din acestea, vă pot oferi câte doriți. Niciodată însă nu mi s-a întâmplat, în secunda în care a trebuit să mă decid într-un fel sau altul, să apreciez corect importanța deciziei. Toate erau împrejurări obișnuite de viață cotidiană, în care nu bănuiam nicio încărcătură specială. O dată, o singură dată, mi-a trecut prin cap că sufletul meu atârna de gestul pe care tocmai îl făcusem. Sufletul, adică fericirea, sau, de ce nu, soarta mea. Mi-am dat brusc seama că am ratat ceva extrem de important. Am alergat ca un nebun pe stradă, ca și cum, întorcându-mă în locul unde luasem o hotărâre proastă, aș fi putut să dau timpul înapoi, să reînnoșc firul rupt din inconștiență, să refac cursul lucrurilor. Știam că e ceva serios, nicidecum un joc. Eram mai panicat decât fusesem vreodată în viață. Totul a fost în zadar. Locul era gol.

— Ați avut mentori? Care dintre ei v-au sedus? Care v-au iritat?

— Mentori, în sens propriu, n-am avut. Am fost, în schimb, fascinat de câteva personalități și de câteva cărți. E nevoie să mai spun că influența cea mai puternică asupra formării mele literare au avut-o G. Călinescu și "Istoria" lui? M-am "despărțit" de Călinescu, la fel ca Noica de Goethe, foarte târziu. Despărțirea a constat, în fond, într-o reconsiderare, prin care el n-a pierdut nimic din fascinația pe care o exercita asupra mea, doar că eu am devenit mai obiectiv, nu mai detașat, dar mai în stare să-mi valorific experiența proprie, acumulată în timp.

Au existat și alte cărți care m-au marcat. Nu mă refer la romane, poezii, teatru, ci la critică. Deși Stendhal, Arghezi sau Shakespeare au fost de la început enorme revelații, vreau să spun acum câteva cuvinte despre cărțile de critică și eseuri care, în momente diferite, au jucat un rol oarecare în gândirea mea. Una a fost "Shakespeare, contemporanul nostru" de Jan Kott. Am descoperit-o pe la sfârșitul anilor 60. Aproape peste tot, în articolele și în cărțile mele de după aceea, se pot vedea urme ale lecturii lui Kott, idei, citate, referințe. Eram atras pe vremea aceea, ca mulți dintre criticii generației mele, de ideea, care stătea la baza modernismului, că operele trecutului trebuie recuperate în măsura în care ne regăsim în ele. Clasicii deveneau contemporanii noștri. Așa îi citiseră Valéry și Pillat pe La Fontaine, G. Călinescu pe Goga, Negoițescu pe Eminescu și Coșbuc. Abia după câteva decenii, am ajuns să prețuiesc, în locul identificării, diferența. După ce i-am citit pe Lyotard, Gadamer, George Steiner și pe alți postmoderni.

Tot prin anii 60 mi-a căzut în mână "Contre Sainte-Beuve" a lui Proust. Faptul că acela care scrie nu e acela care trăiește a reprezentat pentru ideologia mea literară o descoperire capitală. O altă carte esențială a fost "Mimesis" de Auerbach. "Arca lui Noe" stă mărturie. Până și ideea de a pleca de la un citat caracteristic spre a descrie apoi opera în întregul ei de la Auerbach am învățat-o. Cât privește modul de înainta în cercuri concentrice tot mai largi, având în centru un pasaj din operă, am descoperit-o

în "Stillstudien" ale lui Leo Spitzer și am fost uimit de eficacitatea ei critică. Spitzer m-a făcut ca nimeni altul să înțeleg că demersul critic e obligat să respecte o "logică" impecabilă dacă ține să fie convingător. Premisa cea mai originală poate fi impusă dacă nu arzi etapele și nu părăsești drumul drept. În fine, o carte fundamentală a fost "Canonul occidental" al lui Harold Bloom. Într-un fel, ea mi-a corectat traiectoria după "despărțirea" de modernism, mai bine spus, mi-a amendat viziunea postmodernă și m-a scutit de absolutizarea ei. Lăsând intactă ideea diferenței, le-a readus în portofoliul meu critic pe acelea ale esteticului și ale necesității unui spirit critic regulator, de care postmodernii s-au lepădat, preferându-le multiculturalismul și egalitarismul critic.

— Cum vi se pare că a fost receptată Istoria critică...? O veți relua? Când? Cum? De ce?

— Nu am obiceiul de a-mi comenta comentarii. Într-un anume sens, eu cred în teza lui Maiorescu despre poeți și critici. Când sunt comentat, sunt poet și n-am cuvânt. Niciodată punctele de vedere ale poetului și criticului nu coincid. Și e normal să fie așa. Ceea ce pot să fac sunt niște remarci generale. Istoriile literare n-au de obicei noroc de comentarii obiective și informate, pentru motivul evident că recenziile sunt rareori cunoscători ai întregului domeniu, iar istoricii literari nu scriu recenzii și e nevoie de ani până să găsești într-o carte a unuia un comentariu. Faptul mai are o consecință. Ceea ce îi interesează pe cei mai mulți recenzenti este partea de literatură contemporană. Dar tocmai asupra ei, opiniile și judecățile de valoare sunt discutabile și controversate, de unde, un dezacord cvasiunanim, dacă mi-e permisă expresia. Aici patimile sunt cele mai vii și subiectivitatea, de-a dreptul impulsivă. Păstrând cu modestie proporțiile, vă amintesc de ce comentarii au avut parte Lovinescu și Călinescu la "Istoriile" lor. Probabil din cauza respectării proporțiilor, eu am scăpat relativ ieftin! Mai ales dacă ne gândim că printre demolatorii lor se număra un Iorga. E un noroc, s-ar zice, să n-ai contemporani de talia asta. Patima nu e bună în critică. Spre a nu mai vorbi de ură. Iorga l-a urât la propriu pe Lovinescu și asta se vede cu ochiul liber în serialul de cronici pe care i-l-a consacrat în "Cuget clar" în 1937. "Suit pe un munte de maculatură, scrie Iorga de la început, iată-l că dă tablele legii pentru noua literatură". Asta supără de obicei: că altul, nu tu, dă tablele legii. "Monstruoasă carte, monstruoasă de neînțelegere, de rea credință și de pedantă presintare, cu dose de spîțerie – laudă sau batjocură pentru fiecare scriitor, viu sau mort – pe care d. Lovinescu a avut cutezanța s-o presinte ca o "Istorie a literaturii contemporane..." Nu vi se pare că ați mai citit undeva asemenea... monstruoase aprecieri? Nu vă ascund că, bănuind ce mă așteaptă, le-am reprodus în "Istoria critică", tocmai ca un avertisment: măsurați-vă cuvintele, dacă vreți să nu sune peste decenii ca ale lui Iorga! Ți-ai găsit prevedere la pătimași!

— Cum se vede România, cultura română, literatura română din Parisul lui 2009?

— Nu se vede mai deloc. S-au tipărit în ultimii ani la Paris câteva cărți românești foarte bune, în principal prin efortul ICR. Dar s-a scris rar și prost despre ele. La recenta

lansare a "Orbitorului" lui Mircea Cărtărescu la o librărie de pe Boulevard Saint-Germain, au fost de față români, convocați prin ICR, puțini francezi, deși trilogia apăruse la o editură cunoscută, iar autorul nu era tradus prima oară în franceză, el fiind printre scriitorii români pe care îi poți găsi în rafturile librăriilor. Aștept de atunci, a trecut mai bine de o lună, să văd recenziile, cele care contează cu adevărat. Nu știu cum se procedează, dar presupun că editorul și, eventual, ICR au trimis exemplare la principalele publicații, inclusiv la cele așa zicând de nișă, care au un rol decisiv în impunerea scriitorilor noi și de la recenziile cărora se inspiră juriile de premii. Francezii nu sunt cei mai binevoitori descoperitori de carte străină. Au, ca în toate, stilul lor inimitabil, când e vorba de nefrancezi: sau le cad cu tronc, cum se întâmplă astăzi cu romanul polițist provenit din țări nord-europene sau nu le bagă în seamă. Mă întrebați și cum se vede de la Paris România. Se vede și mai puțin decât literatura, dacă mai e loc peste deloc. Deși, poate, nu e rău. N-avem încă prea multe de arătat.

— Candidați la președinția Uniunii

Scriitorilor din România. Ce vă dă încredere în această decizie? Ce vă susține?

— Vreau să termin ce am început. Sunt obligat moral echipei cu care am lucrat patru ani și acelor colegi ai noștri care m-au determinat cu patru ani în urmă să candidez. Și care, firește, sunt liberi acum să mă realegă sau să-mi prefere pe un altul.

— Cum credeți că va arăta USR peste 20 de ani?

— Ei, să dea Dumnezeu să trăim până atunci. În principiu, nu văd de ce s-ar schimba atât de mult condiția scriitorului român, încât să nu mai fie nevoie de o asociație de breaslă patronalo-sindicală, cum este astăzi USR. Ați remarcat în economia de piață un interes major față de literatură și față de persoana scriitorului? De douăzeci de ani tot auzim că USR și-a trăit traiul și și-a mâncat mălăiul. Vom mai auzi probabil încă douăzeci refrenul cu pricina, dar nu de la cei care-l cântă astăzi și care vor fi mâine venerabili pensionari ai USR, ci de la urmașii lor, care-l vor cânta în semn de prețuire a folclorului literar al lui Marius Ianuș și compania.

Interviu realizat de
MIRCEA MIHĂIEȘ

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

